

SZEGÉNYEK ÉS GAZDAGOK

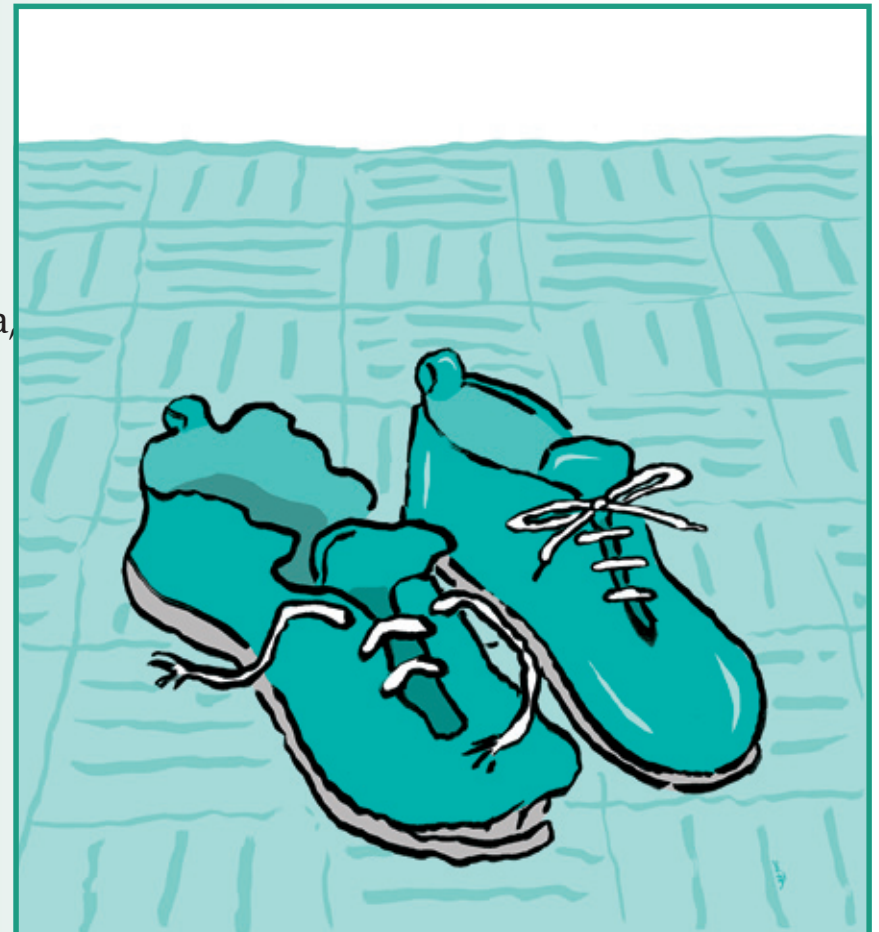
SZKA_106_23

É N É S A V I L Á G

A modul szerzője: IFA Műhely
(Dr. Mihály Ottó, Falus Katalin, Jakab György,
F. Kristóf Mária, Czincz Józsefné, Iván Márta,
Janicsek Lajos Tamás, Kálmán Katalin, Kolláth
Erzsébet, Marcz Klára, Molnár Géza, Molnár Zsuzsa,
Montay Beáta, Ursu Zsuzsa, Zsigmond Ottilia)

SZOCIÁLIS, ÉLETVITELI
ÉS KÖRNYEZETI KOMPETENCIÁK

6. ÉVFOLYAM

MODULVÁZLAT

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
I. RÁHANGOLÁS, A FELDOLGOZÁS ELŐKÉSZÍTÉSE					
I/a A szegénység és a gazdagság jellemzői					
A	A tanulók párokban dolgoznak: összegyűjtik a szegénység és a gazdagság fogalmkörébe tartozó kifejezéseket, jellemzőket. 15 perc	Fogalomalkotás Asszociációs készség Gondolkodási készségek	Kooperatív tanulás – páros szóforgó	D1 (Szegénység, gazdagság)	
B	A tanulók négyes csoportokban dolgozva összegyűjtik a szegénység és a gazdagság fogalmkörébe tartozó kifejezéseket, jellemzőket. A csoport jegyzője a tanár által kiosztott feladatlapra is feljegyzi a fogalmakat. 15 perc	Fogalomalkotás Asszociációs készség Gondolkodási készségek	Kooperatív tanulás – szóháló-pókháló	D1 (Szegénység, gazdagság)	
I/b Szerep a falon					
A	A tanulók párokban megbeszélik, és papírcsíkokra írják azokat a tulajdonságokat, melyeket összegyűjtöttek. A pedagógus a falra két árnyképet tesz ki. A párok a papírcsíkokat gyurmaragasztóval felteszi a jelzett figurára. A tanulók a keletkezett szerepleírásokat megvitatják. 30 perc	Fogalomalkotás Gondolkodási készségek Együttműködési készség	Páros munka – megbeszélés	Gyurmaragasztó	P1 (Tulajdonságok)

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
II. ÚJ TARTALOM FELDOLGOZÁSA					
II/a Interjú					
A	A feladat a tanulók előzetes gyűjtőmunkájára épül. A párok feladata, hogy egy általuk a gyűjtőmunka során kiválasztott szegény vagy gazdag emberrel mutassanak be egy interjút szerepjáték formájában, amelyből megtudhatjuk, hogy ki ő, és mitől lett szegény vagy gazdag, és mit jelent a számára a szegénysége/gazdagsága. 30 perc	Szerepjáték Együttműködési készség Kommunikációs készség Empátia	Páros munka – interjú		P2 (Előzetes gyűjtőmunka)
B	A tanulók párokban dolgoznak. A feladat az, hogy az egyikük játsszon el egy szegény vagy egy gazdag figurát, míg a másikuk, aki a riporter szerepét kapja, meginterjúvolja őt. A többiek számára derüljön ki az interjúból, hogy az illető kicsoda, és mitől lett szegény vagy gazdag, és mit jelent a számára a szegénysége/gazdagsága. 30 perc	Szerepjáték Együttműködési készség Kommunikációs készség Empátia	Páros munka – interjú		
II/b Relativitás					
A	Az előző interjúk tapasztalatai alapján a pedagógus arról beszélget a tanulókkal, hogy mit jelent a szegénység és a gazdagság, valamint arról, hogy mennyire relatív és szubjektív, hogy ki mit tekint szegénységnek, illetve gazdagságnak. 10 perc	Fogalmak pontosítása Kommunikációs készség Ismeretszerző-képesség	Frontális munka – beszélgetés, megbeszélés		

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
B	A tanulók összehasonlítják az „interjúalanyok” véleményét, és arról beszélget a tanulókkal, hogy mit jelent a szegénység és a gazdagság, valamint arról, hogy mennyire relatív és szubjektív, hogy ki mit tekint szegénységnek, illetve gazdagságnak. 10 perc	Fogalmak pontosítása Kommunikációs készség Ismeretszerző-képesség	Frontális munka – beszélgetés, megbeszélés		
II/c Karácsony					
A	A tanulók elolvassák a történetet, és elgondolkoznak a felvetett kérdésen. 10 perc	Szövegmegismerés Empátia	Egyéni munka – szövegfeldolgozás	D2 (Karácsony)	
B	A pedagógus ismerteti egy alaptörténetet a tanulókkal. Néhány önként jelentkező pár eljátssza, hogyan képzelik ezt a jelenetet. 10 perc	Szerepjáték Empátia	Páros munka – szituációs játék		P3 (Alaptörténet)
II/d Mit tehetünk?					
A	A pedagógus két széket állít egymással szembe: az egyik jelenti az érveket az ötlet mellett, a másik az ötlet ellen. Ezután hangosan felolvassa az ötleteket: mivel segíthetünk a történetben szereplő embernek. A tanulók érvelnek az ötlet mellett vagy ellen: akinek amilyen érve van, beülhet a hozzá tartozó székbe, és elmondhatja azt. 15 perc	Érvek gyűjtése Empátia Tolerancia	Frontális munka – érvelés		P4 (Ötletek)

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
B	A pedagógus előzetesen csomagolópapírra írja az ötleteket. Minden csomagolópapírt két részre oszt. Az egyik részbe kerülnek az érvek az ötlet mellett, a másikba az érvek az ötlet ellen. A tanulók odamehetnek bármelyik csomagolópapírhoz, és a megfelelő részbe beírhatják gondolataikat. Végül együtt átnézik és megbeszélik a véleményeket. 15 perc	Érvek gyűjtése Fogalmazási készség Empátia Tolerancia	Egyéni munka – problémamegoldás		P4 (Ötletek)
III. AZ ÚJ TARTALOM ÖSSZEFOGLALÁSA, ELLENŐRZÉS ÉS ÉRTÉKELÉS					
III/a Összefoglalás					
A	Az előzőek összefoglalásaként a tanár beszélgetést kezdeményez a tanulókkal a szegénység fogalmáról, a létminimumról, az esélyegyenlőség megteremtéséről és a szegénység elleni küzdelemről. 25 perc	Összefoglalás Ismeretszerző képesség Kommunikatív képességek Tolerancia	Frontális munka – beszélgetőkör		P5 (A szegénységről)
B	A tanulók körben ülnek. A pedagógus egy szóval- szóösszetétellel elindít egy asszociációs láncot, a tanulók sorban kimondják, ami eszükbe jut a szóról. 15 perc	Összefoglalás Asszociációs képesség Kommunikatív képességek Tolerancia	Frontális munka – beszélgetőkör		P6 (Asszociációs lánc)

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
III/b Értékelés					
A	A tanulók arról beszélgetnek, hogy az elmúlt foglalkozás alatt mivel gazdagodott az ismeretük a témában, és milyen képességeik fejlődtek a feldolgozás során. 10 perc	Önértékelés Önreflexió	Frontális munka – beszélgetőkör		

TANÁRI MELLÉKLET

P1 TULAJDONSÁGOK

A pedagógus felteszi a két árnyképet a falra – szegény, illetve gazdag megjelöléssel –, a tanulók a jellemző tulajdonságokat papírcsíkokra írják, és a megfelelő figurára helyezik. Ha már nincs újabb tulajdonság, elkezdődhet a felragasztott fogalmak megvitatása: egyenként vegyük végig és beszéljük meg, hogy az egyes tulajdonságok tényleg jellemzőek-e a szerepre (azért javasoltuk a gyurmaragasztóval való rögzítést, hogy a vita eredményének megfelelően esetleg el lehessen távolítani, illetve át lehessen helyezni a papírcsíkokat).

P2 ELŐZETES GYŰJTŐMUNKA

Az órát megelőzően legalább két héttel adjuk ki a feladatot: a tanulók párban dolgozva kutassanak fel az interneten, újságokban vagy a könyvtárban stb. egy szegény vagy gazdag emberről szóló cikket vagy cikkeket, akinek az életútját az órán interjú formájában mutatják majd be.

P3 ALAPTÖRTÉNET

A háziasszony karácsony reggelén siet a piacra. Még rengeteg teendője van, és tudja, és szeretne odaérni, mielőtt sok ember lesz

ott. Már ülne be a kocsiba, amikor észreveszi, hogy két láb és egy rongycsomó lóg ki a kocsi alól. Egyszer csak kellemetlen emberszagot érez. Rájön, hogy él az illető. Kihúzza a kocsi alól. Amit meglát: kivörösödött, sebhelyes arc, sűrű borosta – és terjengő pálinkaszag... Mit tesz ekkor?

P4 ÖTLETEK

- Fölébreszti, és ellátja jó tanáccsal;
- élelmet, pénzt, ruhát ad neki;
- meghívja az otthonába;
- segíteni próbál neki, hogy visszajuttassa a családjá körébe;
- értesíti az önkormányzat illetékeseit;
- értesíti a rendőrséget;
- elkergeti;
- elhagyja családját, otthonát, hogy osztozzon a legszerencsétlenebbek és legnyomorultabbak sorsában.

P5 A SZEGÉNYSÉGRŐL

Adalék a témához. Ezeket a szövegeket a pedagógusoknak gondolat-ébresztőül szánjuk. Érdeemes elolvasni, mielőtt a gyerekekkel a témáról beszélgetünk. Semmiképpen nem arra valók, hogy a gye-

rekek olvassák vagy dolgozzák fel őket! Ezekkel a szövegekkel az a célunk, hogy a pedagógusok több szempontból is körüljárják a kérdéskört, és az aktuális gyerekcsoportnak a saját nyelvükre lefordítva adjanak át belőle annyit, amennyit szükségesnek tartanak.

Mielőtt a szegénység fogalmát körüljárjuk a gyerekekkel, javasoljuk tisztázni a szegénység relativitásának megértéséhez, hogy aki magyar mércével szegény, pl. afrikai mércével nem számít szegénynek. Ezt a gyerekeknek példákkal illusztrálhatjuk: ki a szegényebb, a körúton kéregető hajléktalan, vagy az Afrikában éhező gyermek?

„Minden felmérés, amely a szegénység problémáját vizsgálja, óhatatlanul valamilyen értékválasztással kezdi. A Világbank például leggyakrabban, habár nem kizárólag, az egy főre jutó napi jövedelem alapján osztályozza a szegényeket, így a leginkább rászorulóak azok, akik naponta kevesebb mint egy dollár jövedelmet nyernek, majd következnek a két dollár alattiak és így tovább. A volt szocialista országokban, amelyek többsége azért jóval gazdagabb, mint sok igazán elmaradott afrikai, ázsiai vagy latin-amerikai ország, a Világbank a 2,15 és a 4,30 dolláros napi jövedelmet találta sokatmondó határnak, és ezt alkalmazta 24 országra. Magyarország 1997-es adatait felhasználva a 2,15 dolláros napi jövedelemhatár alatt mindössze a társadalom alig több mint egy százaléka található, de a 4,30 dolláros, még mindig nem túl magas egy főre jutó napi jövedelem már a társadalom több mint tizenöt százaléka számára jelent kőkemény korlátot.”

Bokros Lajos: Szegénység és szolidaritás.

In Élet és Irodalom 47. évfolyam, 34. szám. <http://www.es.hu/pd/display.asp?channel=PUBLICISZTIKA0334&article=2003-0825-1021-53LMBQ> (2007. június 29.)

A szegénység fogalma

Abszolút szegénység: ha az egyén vagy a család a létminimum (az az összeg, ami ahhoz szükséges, hogy egy ember az alapvető szükségleteit – étel ital, ruha, lakhatás – kielégítse) alatt él.

Relatív szegénység: az egyén vagy a család erősen elmarad az adott társadalom átlagos viszonyaitól nemcsak a jövedelem, hanem más életkörülménybeli hátrány alapján is. (Például szinte mindenkinél bekötik az internetet, de egy család nem engedheti meg magának.)

Hagyományos szegénység: két tényezőt ismerünk, amely lényeges jövedelmi hátrányokat okozott a múltban is és okoz ma is, és ezért a szegénység előfordulásának az átlagosnál lényegesen nagyobb veszélyével jár: ha valaki szakképzetlen munkás vagy ha a mezőgazdasági fizikai munkát végez és alacsony az iskolai végzettsége, vagy ha valaki a községben, falun lakik.

Új szegénység: a rendszerváltás óta (1990-es évek) jelent meg. Ide kell sorolnunk a munkanélkülieket, a rokkantnyugdíjasokat, az özvegyi nyugdíjasokat, a háztartásbelieket és az egyéb felnőtt eltartottakat, tehát mindazokat, akiknek nincs rendszeres keresetét biztosító munkahelyük, vagy nem részesülnek egy többé-kevésbé teljes foglalkoztatottsági életpálya után fizetett nyugdíjból.

Demográfiai szegénység: bizonyos életszakaszokhoz köthető szegénység. Például ma Magyarországon a szegénység jellemzőbb a gyerekkorú népességben, mint más életszakaszban.

Etnikai szegénység: valamely etnikumban kiugróan magas a szegények aránya, és ez arra hívja fel a figyelmet, hogy ők alkotják a társadalomnak a szegénység által leginkább veszélyeztetett részét.

A szegénység fogalmát egyre inkább felváltja a társadalmi kirekesztődés (social exclusion) fogalma, amelynek elterjedésével annak számszerűsítése is szükségessé vált. Az OECD tanulmánya

szerint a szegénységi küszöb megközelítőleg az egy főre jutó, rendelkezésre álló nemzeti jövedelem 66%-a körül húzható meg.

Létminimumértékek 2003-ban Magyarországon (további adatok: <http://www.3sz.hu/rejtett/fooldal/letmin06.pdf>)

Aktív korúak háztartásában

1 felnőtt	50 015 Ft/fő	Összesen 50 015 Ft
1 felnőtt 2 gyermek	35 844 Ft/fő	Összesen 107 532 Ft
2 felnőtt 2 gyermek	36 261 Ft/fő	Összesen 145 044 Ft

Nyugdíjas korú háztartásában

1 felnőtt	45 014 Ft/fő	Összesen 45 014 Ft
2 felnőtt	77 523 Ft/fő	Összesen 77 523 Ft

Átlagosan mire költ havonta a létminimumon élő?

élelmiszer	13 265 Ft
oktatás, művelődés	1 984 Ft
ruházkodás	2 043 Ft
lakás	8 705 Ft
egészségügy, testápolás	2 518 Ft
háztartási folyó kiadás	1 610 Ft
közlekedés, hírközlés	5 461 Ft
tartós fogyasztási cikk	1 069 Ft
szeszes ital, dohány	1 772 Ft
egyéb	1 290 Ft

Andorka Rudolf: Bevezetés a szociológiába. (121p.) Osiris Kiadó, Budapest, 2003.

Nemzeti cselekvési terv a társadalmi összetartozás erősítésére

„Nem tartható tovább, hogy a társadalom végérvényesen kettészakadjon. Az egyik legfontosabb feladatunk a mélyszegénység csökkentése. Az esélyegyenlőségi hivatal számításai szerint a népesség 12-13 százaléka tekinthető szegénynek, de a kirekesztettek aránya ennél jóval nagyobb” – mondta az esélyegyenlőségi miniszter 2004-ben, amikor a kormány elfogadta a társadalmi összetartozás erősítésére kidolgozott nemzeti cselekvési tervet. Szerinte nem igaz, hogy a gazdasági fejlődés eredményei automatikusan eljutnak a legszegényebbekhez. Amennyiben nincs kellő figyelem és nincsenek megfelelő programok, a források nem jutnak el a rászorultakhoz.

A társadalmi összetartozás 2004-től 2006-ig szóló tervének megvalósításához az előzetes számítások alapján mintegy 957 milliárd forint szükséges. Az egyes területekre fordítandó pénzek nagysága jelzi, hogy a kormányzat mire helyezi a hangsúlyt: szolgáltatásokhoz való hozzáférésre 577 milliárdot, a foglalkoztatásra 207 milliárdot, a mélyszegénység csökkentésére 57 milliárdot, a gyermekszegénység megszüntetésére 34 milliárdot és a társadalmi kirekesztés felszámolására 82 milliárdot szán.

A megyék fejlődést remélnek. „Az oktatásra és a foglalkoztatásra helyeznénk a legnagyobb hangsúlyt” – mondta az egyik megyei önkormányzat aljegyzője a Nemzeti Cselekvési Terv kapcsán. „A kirekesztés és a szegénység csökkentése érdekében két területen kell sürgősen változtatni: a képzés hozzáférhetőségén és a jövedelmek mértékén.” A kistélepülések felzárkóztatására szánt források elnyeréséhez szakmai segítséget, ötleteket, segítséget ad a megyei önkormányzat – legyen szó akár a pályázat megírásáról. Az egyik nagy alföldi megyében már felkészültek, hogy meg-

pályázzák a Nemzeti Cselekvési Terv forrásait. „A több milliárd forintos támogatás óriási fejlődést hozhatna a megyékben” – nyilatkozta a megyei önkormányzat főjegyzője. „A szegénység és a kirekesztettség elleni küzdelemmel kapcsolatosan többek között a Térségi Oktatási Központ kialakításával és az úgynevezett Esélyháló projekttel szeretnénk jelentős eredményeket elérni.” A megyében már kidolgoztak egy problématerképet, amely az összes településen 19 kategóriában tételesen mutatja ki, mely területeken kellene a leginkább változtatni. „A több tízezer adatból álló rendszer foglalkozik a munkanélküliséggel, az infrastruktúrával, a szegénységgel és a hátrányos helyzetűekkel” – mondta megyei informatikai központ igazgatója. A térkép olyan „rugalmas”, hogy a rendszer bármikor bővíthető, ha egy eddig még fel nem merült problémával találkozónának.

Mivel a szegénység egyetlen ellenszere a foglalkoztatás, az EU egyik alapelve az, hogy minden országban olyan segélyezési rendszert kell kidolgozni, hogy a munkanélkülieknek megérje dolgozni. A Nemzeti Cselekvési Tervben célként szerepel, hogy a teljes foglalkoztatási ráta, amely jelenleg 53 százalékos, 2006-ig 59, 2010-ig pedig 63 százalékra emelkedjen. Ugyanakkor a szociális ellátás jelenlegi rendszerén is változtatni kell, mivel a kis települések 30-40 százalékában nincs teljes körű szociális szolgáltatás. A miniszter szerint közel sem elegendő a jogokhoz való hozzáférés, az emberek jogtudatán is javítani kellene. A cselekvési terv kiemelten foglalkozik a fogyatékosok és a romák helyzetének javításával is.

Kizárólag pénzzel nem lehet megoldani a szegénység és a kirekesztődés felszámolását, de még enyhítését sem. Ráadásul nagyon lassan mutatkoznak meg az eredmények. „Ez a pénz nem olyan sok, mint az első hallásra tűnik, hiszen hároméves programról van

szó” – mondta a szociológus, akit az EU a cselekvési terv külső szakértőjének kért fel. „Két fontos problémát kell minél gyorsabban megoldani: a munkahelyteremtést és a tisztas bérézést. Gond, hogy a legrászorultabb települések egyszerűen nem tudnak pályázni. Egyelőre nem lehet megmondani, hogy hová jutnak a források, de mindenképpen fontos, hogy az EU-ban jelentős szerepe van az utánkövetésnek, vagyis hogy a nyertesek miként használták fel a pénzeket.” A szociológus szerint a civil társadalom aktív részvétele is meghatározó, és segítség lehet, hogy az EU nyitott a független civil szférára.

Esélyegyenlőtlenség

A gyerekek sorsát, életesélyeit nagymértékben az határozza meg, hogy hová, milyen családba, melyik faluba vagy városba születnek. Ma az iskola feladata lenne – az esélyegyenlőség ideáljával összhangban – a gyerekek meglévő hátrányainak csökkentése. Ez a feladat azért is nagyon fontos, mert a mai világban az iskolában kifejlesztett kompetenciák, a képességek és a tudás, valamint az élethosszig tartó tanulás egyre fontosabbá válik a gazdaság működtetésében és az életesélyek alakításában.

Egyre nehezebben elérhető az a szint, amelyre a hátrányos helyzetből induló gyerekeket fel kellene hozni, továbbá a gazdaság szerkezeti átalakulásával, a képzetlenek növekvő piacképtelenségével a hátrányok behozásának egyéni és országos tétje is egyre nagyobb. Látszólag megnyugvásra ad okot, hogy hazánkban az iskolázás mutatói országos szinten javulnak, egyre több a középiskolában és a felsőoktatásban továbbtanuló.

A megnyugvás azonban alaptalan: az esélyek növelésére való kilátások rosszak és romlóak. A társadalmi hátrányok átörökítése folyamatos, sőt egyes helyzetekben növekvő. Nemzetközi szinten kirívóan nagyok és minden valószínűség szerint tovább nőnek azok a teljesítménybeli különbségek, amelyek abból fakadnak, hogy a gyerekek nagy hányada hátrányos helyzetből startol.

Baksics Henriett – Biczó Henriett nyomán

Baksics Henriett – Biczó Henriett: 957 milliárd a szegénység ellen. Magyar Hírlap, 2004. augusztus 4.

Gazdag-szegény e?

Van-e munkája? Van-e mit ennie? Van-e lakható lakása, fűtése, tisztálkodási lehetősége? Tudja-e a gyereket iskoláztatni?

Szegény: nincs autója, nem tud hetente fodrászhoz járni, nem telik márkás ruhákra, a család nem tud hetente kirándulni vagy színházba menni, külföldön üdülni.

Gazdag: meg tudja hívni a rokonokat vendégségbe; ruhával, élelemmel segíti a szegényeket, az árva gyerekeket; gondoskodik a nagyszülőkről – bevásárol, ajándékokat vesz nekik. A gyerekekkel üdülni tud menni vidékre a rokonokhoz.

P6 ASSZOCIÁCIÓS LÁNC

Kezdő szavak, szóösszetételek: szegénység, létminimum, esélyegyenlőség megteremtése, szegénység elleni küzdelem